УДК 347.94
DOI 10.33244/2617-4154.1(22).2026.107-114

Н. Б. Новицька,
доктор юридичних наук, професор,
Державний податковий університет
email: natalka_bn_@ukr.net
ORCID 0000-0003-4753-7625;
М. В. Демчук,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет
email: maria_v@ukr.net
ORCID 0000-0003-4302-6764

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РІВНОСТІ

Стаття присвячена аналізу основних тенденцій цифрової трансформації цивільного судочинства. У ній розглянуто процес упровадження цифрових технологій у систему цивільного судочинства України та досліджено, як умови воєнного стану вплинули на розвиток електронного правосуддя. Окрему увагу приділено перевагам функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, серед яких економія часу та ресурсів, оперативний доступ до матеріалів справи, посилення відкритості судового процесу та мінімізація необхідності особистих візитів до суду.

Водночас у статті окреслено ключові недоліки та труднощі сучасного електронного судочинства, зокрема недостатнє фінансування, нестача технічного оснащення та нестабільність роботи окремих підсистем ЄСІТС. Також визначено перспективні напрями подальшого розвитку системи, серед яких удосконалення функціонування підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд» та відеоконференцзв'язку, а також створення нових підсистем.

Зроблено висновок, що сучасний етап розвитку правосуддя в Україні демонструє активну цифрову трансформацію, що проявляється у впровадженні електронного судочинства, ЄСІТС, електронних кабінетів та можливості дистанційної участі в засіданнях. Це підвищує ефективність, прозорість і доступність судової системи, проте водночас виявляє проблеми з автентичністю електронних доказів, відсутністю уніфікованих процедур їхнього подання та нерівним рівнем технічної готовності сторін. Для забезпечення справедливості процесу потрібно вдосконалення законодавства, вироблення стандартів роботи з електронними матеріалами та підвищення цифрової

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.
© Новицька Н. Б., Демчук М. В., 2026

компетентності учасників. Грамотне використання електронних інструментів сприятиме зміцненню довіри до судової влади та забезпеченню рівного доступу до правосуддя в умовах цифрової епохи.

Ключові слова: *цивільно-правові способи захисту прав, право власності, цивільний процес, судова система, електронне судочинство, електронний суд, електронний кабінет.*

Постановка проблеми. Попри значні зусилля держави у сфері реформування судової системи, в Україні й досі залишаються актуальними проблеми забезпечення рівного доступу до правосуддя. На це суттєво вплинули наслідки повномасштабного вторгнення росії: зруйнована інфраструктура, тимчасова окупація частини територій, а також надмірне навантаження на суди та органи правопорядку. У схожих умовах гарантувати суспільству швидкий, ефективний і зручний механізм вирішення спорів стає особливо складним завданням.

Водночас сучасні виклики вимагають не лише відновлення системи правосуддя, а й її адаптації до нових реалій, зокрема впровадження цифрових технологій та підвищення прозорості процесів. У цьому контексті все більшої ваги набуває онлайн-вирішення спорів, яке в світі демонструє позитивні результати в спрощенні доступу до правосуддя. Для України цей напрям відкриває перспективу створення більш відкритої та гнучкої моделі правосуддя, що може стати одним із ключових чинників побудови справедливого суспільства в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження електронного правосуддя в Україні неодноразово розглядалися в роботах багатьох провідних науковців і правників, зокрема Д. Богатчук, Н. Голубєва, Є. Дуліба, Ю. Карпенко, Н. Сампара, В. Самонова, Є. Собко, О. Скочиляс-Павлів, В. Теремецький, О. Ярема, М. Ясинок та ін. Водночас цифровізація судочинства розвивається надзвичайно швидко, що вимагає постійного оновлення наукових досліджень і застосування найефективніших підходів для гарантування права на справедливий суд.

Метою дослідження є аналіз перспектив розвитку електронного судочинства в Україні, зокрема в аспекті забезпечення процесуальної рівності сторін та особливостей доказування в цифровому середовищі. Основна увага приділяється виявленню переваг і ризиків, що супроводжують запровадження онлайн-форм правосуддя, а також оцінювання їхнього впливу на дотримання принципів змагальності та справедливості в цивільному процесі.

Виклад основного матеріалу. 2017 рік став ключовим етапом у реформуванні судової системи України. Розпочата в цей період судова реформа була спрямована на підвищення ефективності захисту прав громадян, забезпечення простішого доступу до правосуддя та створення умов для цифрової трансформації судової влади. Одним із основних напрямів цих змін стало впровадження електронного судочинства, розвиток якого активізувався після оновлення процесуальних кодексів. Запровадження цифрових інструментів у діяльність судів стало важливим кроком до підвищення оперативності, відкритості та результативності правосуддя, а також сприяло модернізації механізмів державного управління. Електронне судочинство дало змогу оптимізувати документообіг, скоротити строки розгляду справ і покращити взаємодію між учасниками процесу.

Проблематика розвитку електронного судочинства набула особливого значення на початку 2020 року, коли пандемія COVID-19 та запроваджені карантинні обмеження поставили завдання забезпечення безперервного здійснення правосуддя. У відповідь на ці виклики законодавець швидко вніс зміни до Цивільного процесуального кодексу України, надавши можливість проводити судові засідання у форматі відеоконференцій із застосуванням власних технічних засобів учасників. Це рішення стало визначальним для збереження доступності судового захисту та підтримання безперервності роботи судів у період карантину.

Наступним кроком у цифровізації судової влади став запуск 2021 року Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), що стала ключовою платформою для впровадження сучасних електронних сервісів у сфері правосуддя. Важливою датою в цьому процесі стало 5 жовтня 2021 року. У газеті «Голос України» від 04.09.2021 № 168 (7668) Вища рада правосуддя оприлюднила оголошення про початок роботи трьох підсистем ЄСІТС – «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистеми відеоконференцзв'язку. Відтак ці модулі офіційно почали функціонувати саме з 5 жовтня 2021 року [1].

Кожен із зазначених модулів відіграє важливу роль у забезпеченні зручності користування та прозорості судових процедур. Електронний кабінет дає можливість учасникам судових проваджень обмінюватися документами зі судами та між собою в цифровому форматі. Через нього можна подавати процесуальні документи, заяви, докази, пояснення та заперечення в електронному вигляді. Підсистема відеоконференцзв'язку дає змогу брати участь у судових засіданнях дистанційно, що набуває особливої ваги в умовах надзвичайних ситуацій або під час воєнного стану. Модуль «Електронний суд» забезпечує технічну основу для переходу до повністю цифрового судового процесу. Запровадження цих компонентів значно покращило доступ громадян до судових послуг, спростило документообіг та посилило ефективність комунікації між усіма учасниками процесу.

21 липня 2023 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» [2]. Цим Законом було встановлено обов'язок для визначеного кола суб'єктів зареєструвати електронні кабінети та користуватися ними відповідно до встановлених вимог. Невиконання такого обов'язку може спричинити процесуальні наслідки, навіть якщо інтереси особи представляє адвокат. Тобто для окремих категорій учасників судового процесу наявність електронного кабінету є не правом, а обов'язком.

Згодом, 19 жовтня 2023 року, був ухвалений ще один важливий документ – Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення обов'язків учасників судової справи» [3]. З 21 лютого 2024 року електронний кабінет у ЄСІТС стає обов'язковим для всіх юридичних осіб приватної форми власності, які беруть участь у цивільних та адміністративних справах. Як зазначає пресслужба судової влади, у разі подання документів особою, що мала зареєструвати електронний

кабінет, але не зробила цього, такі документи будуть або залишені без руху, або повернуті заявнику залежно від їхнього виду.

Дослідник Д. Михайлов наголошує, що невиконання обов'язку щодо створення електронного кабінету може призвести до того, що учасник процесу не отримуватиме документи, подані проти нього, а його власні процесуальні документи можуть бути повернуті, залишені без розгляду або не враховані судом [4].

В оновленому законодавстві визначено перелік осіб, для яких реєстрація електронного кабінету є обов'язковою. До них належать: адвокати та нотаріуси; державні та приватні виконавці; арбітражні керуючі та судові експерти; органи державної влади та інші державні органи, зареєстровані як юридичні особи; органи місцевого самоврядування; юридичні особи, засновані відповідно до законодавства України [3]. Водночас інші категорії осіб можуть реєструвати електронні кабінети добровільно.

Відповідно до постанови Верховного Суду в складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 грудня 2024 року в справі № 401/2277/23, апеляційну скаргу було залишено без руху з підстав подання її, зокрема, адвокатом, який не зареєстрував електронний кабінет відповідно до вимог статті 14 ЦПК України; недоліки апеляційної скарги усунуто не було, реєстрація адвоката в електронному кабінеті відсутня. Оскільки учасник справи бере участь у цивільному процесі, зокрема, через свого представника адвоката, який не виконав вимоги частини 6 статті 14 ЦПК України та не зареєстрував електронний кабінет, апеляційна скарга не відповідає пункту 2 частини 2 статті 356 ЦПК України [5].

Електронне судочинство суттєво підсилює відкритість роботи судів, оскільки забезпечує можливість стежити за перебігом розгляду справ у режимі онлайн. Такий рівень прозорості сприяє зростанню довіри громадян до правової системи та формує передумови для розвитку більш демократичного та підзвітного судочинства. Водночас використання цифрових інструментів скорочує обсяг бюрократичних процедур, прискорює розгляд справ і створює основу для оновлення та модернізації правової системи держави. Проте електронне правосуддя має і певні недоліки: обмежену комунікацію між сторонами, ризики порушення кібербезпеки, можливість витоку персональних даних та труднощі з перевіркою достовірності електронних доказів. Дослідниця Н. Ю. Голубєва наголошує й на психологічних бар'єрах – побоюванні людей перед новими цифровими інструментами або небажанні їх опановувати. Крім того, онлайн-формат не завжди ефективний для складних справ чи спорів, що потребують негрошових засобів захисту [6, с. 8].

Отже, електронне судочинство стає необхідним елементом сучасної системи правосуддя, який забезпечує її більшу ефективність, відкритість і доступність. Воно формує підґрунтя для інноваційного, гнучкого й орієнтованого на потреби людини механізму судового розгляду, що відповідає викликам XXI століття. У перспективі розвиток електронних сервісів у судовій сфері продовжуватиме посилюватися, зміцнюючи верховенство права та довіру суспільства до судової влади.

Державна судова адміністрація України розробила проєкт Концепції розвитку Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Цей документ сформовано як узагальнення ключових напрямів автоматизації процесів у судах, забезпечення

належного доступу громадян до правосуддя, раціонального використання бюджетних ресурсів та застосування сучасних стандартів захисту інформації. Нова Концепція враховує актуальні тенденції у сфері інформаційних технологій та сучасні виклики. Проєкт, підготовлений із використанням міжнародного досвіду та рекомендацій партнерів України, спрямований на створення комплексної, стійкої та ефективної моделі цифровізації судової системи. У 2023–2024 роках у результаті спільної роботи Вищої ради правосуддя, Державної судової адміністрації, Міністерства цифрової трансформації України та за підтримки проєкту ЄС «Право-Justice» і програми USAID «Справедливість для всіх» було проведено комплексні технічний і функціональний аудити ЄСІТС. За їхніми висновками встановлено, що чинна система є технологічно застарілою, має обмежені архітектурні можливості та недостатню функціональність. Крім того, були надані рекомендації щодо необхідності розроблення нової системи [7, с. 8].

Ключовим елементом майбутньої ЄСІКС визначено підсистему «Електронний документообіг суду», яка має містити базові функціональні модулі та відповідні бази даних. Інші підсистеми повинні використовувати ці компоненти та звертатися до баз даних електронного документообігу. Саме тому створення підсистеми «Електронний документообіг суду» є фундаментальним етапом у побудові ЄСІКС і визначає порядок та пріоритетність розроблення інших модулів. Враховуючи зазначене, запропонована Концепція визначає трирічний план розвитку системи, який передбачає вдосконалення додаткової та експериментальної функціональності ЄСІКС, зокрема на основі технологій великих даних і штучного інтелекту. Поступове впровадження нових інструментів дасть змогу своєчасно виявляти недоліки, усувати технічні проблеми на ранніх етапах і покращувати якість подальших компонентів. Особлива увага приділяється розробленню підсистеми «Електронний документообіг суду», що охоплює: створення компонента «Довідники та класифікатори»; розроблення «Мобільного застосунку»; впровадження функції автоматичної перевірки технічних помилок у документах на базі штучного інтелекту; удосконалення інструментів оцінювання за строками та результатами із використанням штучного інтелекту; автоматичне формування короткого викладу змісту документа за допомогою ШІ; генерація проєктів документів на базі алгоритмів ШІ тощо [7, с. 45].

Стрімка цифровізація суспільства зумовила потребу оновлення правової системи та переходу судової влади до електронних форматів роботи. У цих умовах електронне судочинство стало ключовим інструментом сучасного правосуддя, оскільки дало змогу використовувати електронні матеріали як повноцінні докази, прирівняні за юридичною силою до традиційних документів. Відповідні положення закріплено в процесуальних кодексах України, зокрема в статті 100 ЦПК України, яка визначає порядок подання таких доказів, зокрема в електронній формі, засвідченій кваліфікованим електронним підписом [8].

Специфіка електронних доказів полягає в тому, що їхньою основою є цифрові дані – інформація, зафіксована у формі машинного коду (двійкового чи іншого формату). Через свою природу такі дані не можна повністю віднести до жодного із традиційних видів доказів. Цифрова інформація існує як самостійна сутність, незалежно від конкретного

електронного носія, і саме вона має доказове значення. Важливо, що такі дані можна копіювати, тобто переносити з одного носія на інший, і водночас їхній зміст не зазнає істотних змін [9, с. 39]. Електронні докази мають особливу правову природу, що суттєво відрізняє їх від традиційних засобів доказування. Їм притаманні специфічні риси, серед яких: відсутність матеріальної форми; потреба в спеціальному програмному та технічному забезпеченні для їхнього перегляду; існування інформації на певному технічному носії; специфіка процесу створення й зберігання даних; а також наявність метаданих, тобто закодованих відомостей про сам об'єкт. Саме ці особливості стали підставою для виокремлення електронних доказів як самостійного виду доказових засобів.

Висновки. Узагальнюючи наведене, можна стверджувати, що нинішній етап розвитку правосуддя в Україні характеризується активною цифровізацією та формуванням електронного судочинства як важливого елементу судової реформи. Використання сучасних ІТ-рішень у цивільному процесі підвищує ефективність і прозорість судової діяльності та спрощує доступ громадян до правосуддя. Запровадження ЄСІТС, електронних кабінетів і можливості дистанційної участі в засіданнях стало суттєвим кроком до цифрової трансформації судової влади. Водночас цифровізація виявила й ряд проблем, пов'язаних з перевіркою автентичності електронних доказів, відсутністю уніфікованих процедур їхнього подання та різним рівнем технічної готовності учасників процесу.

Складнощі з електронним доказуванням і технічна нерівність сторін створюють ризики для забезпечення змагальності та справедливості розгляду справ. Тому подальше вдосконалення законодавства, вироблення стандартів роботи з електронними матеріалами та підвищення цифрової компетентності всіх учасників процесу є важливими умовами повноцінного функціонування електронного судочинства.

У майбутньому розвиток електронного правосуддя сприятиме зміцненню довіри до судової системи та забезпеченню рівного доступу до правосуддя. Дослідники підкреслюють, що ефективне використання електронних сервісів потребує як якісного нормативного забезпечення, так і належної підготовки користувачів. На нашу думку, учасникам судового процесу доцільно: ґрунтовно ознайомитися з нормативними актами, що регулюють подання електронних документів та використання електронного підпису; подбати про технічну готовність – стабільний інтернет, відповідне програмне забезпечення й засоби захисту даних; постійно вдосконалювати цифрові навички, проходити навчання та тренінги; користуватися електронним кабінетом і офіційною електронною адресою для надійної комунікації із судом; уважно контролювати процесуальні строки й оперативно реагувати на повідомлення.

Отже, грамотне застосування електронних інструментів робить правосуддя доступнішим і прозорішим та є важливою складовою модернізації української судової системи в умовах цифрової епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронне судочинство в дії: в Україні офіційно починають функціонувати три підсистеми (модулі) ЄСІТС / Вища рада правосуддя. URL : https://hcj.gov.ua/news/elektronne-sudochynstvo-v-diyi-v-ukrayini-oficiyno-pochynayut-funkcionuvaty-try-pidsystemy (дата звернення: 12.11.2025).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами : Закон України від 29.06.2023 № 3200-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text (дата звернення: 12.11.2025).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення обов'язків учасників судової справи : Закон України від 19.10.2023 № 3424-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3424-20#Text (дата звернення: 12.11.2025).

4. Михайлов Д. З 18 жовтня реєстрація е-кабінетів для участі в судових процесах стає обов'язковою / ВРП. URL : https://suspilne.media/596081-z-18-zovtna-reestracia-e-kabinetiv-dla-ucasti-v-sudovih-procesah-stae-obovazkovou-vrp/ (дата звернення: 15.11.2025).

5. Постанова Верховного Суду від 12.11.2024. Справа № 401/2277/23. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/123992049 (дата звернення: 15.11.2025).

6. Голубєва Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід : монографія. Одеса : Фенікс, 220. 206 с.

7. Проєкт Концепції розвитку єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи / Державна судова адміністрація України. 2024. 62 с. URL : https://court.gov.ua/storage/portal/dsa/news/Kontseptsia%20ESIKS.pdf (дата звернення: 17.11.2025).

8. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 20.11.2025).

9. Самонова В. В. Ознаки електронних доказів в адміністративному судочинстві. *Правова позиція.* 2021. № 3 (32). С. 38–42.

N. B. Novitska, M. V. Demchuk. ELECTRONIC JUSTICE IN CIVIL PROCEEDINGS: PROBLEMS OF EVIDENCE AND PROCEDURAL EQUALITY

The article is devoted to the analysis of the main trends of the digital transformation of civil proceedings. It examines the process of introducing digital technologies into the civil justice system of Ukraine and examines how the conditions of martial law have influenced the development of electronic justice. Particular attention is paid to the advantages of the functioning of the Unified Judicial Information and Telecommunications System, including saving time and resources, prompt access to case materials, increasing the openness of the judicial process and minimizing the need for personal visits to the court.

At the same time, the article outlines the key shortcomings and difficulties of modern electronic proceedings, in particular, insufficient funding, lack of technical equipment and instability of the operation of individual subsystems of the Unified Judicial Information and Telecommunications System. Also, promising directions for further development of the system have been identified, including improving the functioning of the subsystems "Electronic Cabinet", "Electronic Court" and video conferencing, as well as the creation of new subsystems.

It has been concluded that the current stage of justice development in Ukraine demonstrates active digital transformation, manifested in the introduction of electronic proceedings, the Unified Judicial Information and Telecommunication System (UJITS), electronic offices, and the possibility of remote participation in hearings. This enhances the efficiency, transparency,

and accessibility of the judicial system, while at the same time revealing problems related to the authenticity of electronic evidence, the absence of unified procedures for their submission, and unequal levels of technical readiness among the parties. To ensure fairness of the process, it is necessary to improve legislation, develop standards for working with electronic materials, and enhance the digital competence of participants. Proper use of electronic tools will contribute to strengthening public trust in the judiciary and ensuring equal access to justice in the digital era.

Keywords: *civil-law methods of rights protection, civil procedure, judicial system, electronic proceedings, electronic court, electronic office.*

Дата надходження 02.02.2026
Дата прийняття 09.02.2026
Дата рекомендації 25.03.2026
Дата публікації 15.05.2026